

A könyvtárak szerepváltása (1985-1996)

Lőrincz Judit

A '80-as '90-es években a kelet-közép európai országokban bekövetkezett fordulat a kulturális termelés és fogyasztás folyamataiban jelentős változást eredményezett és ezzel párhuzamosan a kultúra közvetítésében is.

Kutatásunk a könyvtermést, lapkiadást, a könyvkiadók egy részének szervezetszociológiai elemzését végezte el OTKA támogatással, továbbá a könyvértékesítésben bekövetkezett változásokról is képet adtunk.

Egyre világosabbá vált a kutatás során, hogy a könyvtárak – legyen szó közművelődési vagy szakkönyvtárakról – gazdasági feltételrendszerében, funkcióiban, társadalmi környezetében bekövetkezett változások több figyelmet érdemelnek. Kutatásunk e szakaszához a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) nyújtott támogatást.

A könyvkiadás feltételeinek változása, a központi engedélyezés kiiktatása, a könyvek, lapok választékának bővülése nyitotta a társadalmat, a többszólamúság jellemzővé vált. Az írásos kommunikáció „kódexalapú”, erősen a Gutenberg-galaxishoz kötődő formája módosult az új technológiák bekerülésével, meghonosodásuk egész létmódunkat befolyásolják, az olvasói magatartást is módosítják, erről a *Magyar Tudományban* megjelent tanulmányomban részletesebben szóltam. (Lőrincz, 1996.)

Ezúttal a közművelődési könyvtárakat reprezentáló Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) és négy nagy országos szakkönyvtár példáján keresztül azokat a változásokat vizsgáljuk, melyek a funkciómódosulásban szerepet játszanak, és egyben a könyvtáros szerepének átértelmezését is eredményezik.

Sajnos a szűkös anyagi lehetőségek nem tették lehetővé, hogy vizsgálatunk az egész országra kiterjedjen, még csak vidéki városokra sem, így be kell érünk azzal, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, az Országgyűlési Könyvtár és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum példáján keresztül bontsuk ki azokat a tendenciákat, melyek a mai közművelődési és szakkönyvtári helyzetkép valóságának pontosabb megismeréséhez segíthetnek minket.

A tanulmány 1995-96-ban készült mélyinterjúkra épül (elsősorban a fenti könyvtárak vezetőivel és főmunkatársaival), továbbá tanulmányok,

sajtóban megjelent cikkek, intézményi belső anyagok elemzése alapján rajzolja meg a hasonlóságokat és különbségeket.

Ez idő alatt készített tanulmányt *Vidra Szabó Ferenc* a könyvtárhasználati szokások változásairól és a könyvtárkép alakulásáról, amelyből kiderült, hogy az utóbbi években megnőtt az igény a gyors információk iránt, megszűnt a könyvkölcsönzés dominanciája, fokozódott a helyben olvasás, a számítógépes szolgáltatások iránti igény, ugyanakkor a társadalomban a könyvtárról alkotott kép még a megszokott, a használók hagyományos, „templomszerű”, csendes intézménynek látják. (Vidra Szabó, 1997.)

A költségvetés alakulása, az alternatív pénzforrások nyújtotta lehetőségek jól tükrözik a könyvtárakat körülvevő gazdasági környezetben bekövetkezett, erőteljesen piaci jellegű változásokat, s a könyvtárak állománygyarapításában tapasztalható nehézségek is ezek következményei.

Megnéztük azt is, hogy a könyvtárak funkcióváltozása milyen fénytörésben láttatja az olvasói igényekben, illetve a könyvtárosok feladat- és szerepértelmezésében bekövetkezett változásokat.

„A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányairól” címmel, 1986-ban megszületett dokumentum megállapítása szerint – mely az előző periódust értékeli – a differenciált ellátás nem valósult meg a szükséges következetességgel, az olvasatlan könyvtári könyvek felhalmozódását diszfunkcionális tünetként kezeli, mely a nevelési funkció túlhangsúlyozására vezethető vissza.

A feladatokat nem a szakmai irányelvekben meghatározott könyvtártípusok hálózatára alkalmazott rendszerben látja teljesíthetőnek, bár a felvázolt szervezeti forma is lépcsőzetesen egymásra épülő szolgáltatási szintekből áll. A családi könyvtárakra, kétfedelű könyvtárakra, kerületközi könyvtárakra és a Központi Ellátó Szolgálatra tagolt hálózat hatékonyabbá válását (mind funkcionális, mind gazdaságossági szempontból) nem csak attól várja, hogy valóban együttműködve és valóban koordináltan működtetve nyújtják szolgáltatásaikat. Az új, a jobb minőséget, az ellátórendszerben elfoglalt helyből következő feladatok teljesítését a megfelelő feltételekkel fejlesztett központi szolgáltatás biztosítása garantálja.

A könyvtártípusok több paraméterének, különösen az állományalakításnak a részletes kifejtéséből kitűnik, hogy nem pusztán a közművelődési könyvtár klasszikus hármas funkciójának (tájékoztatás, nevelés, szórakozás) ellátórendszerben való munkamegosztásáról van szó. A tájékoztatás funkciója az, amely az információk terjedelme és az információközlés mélysége szerint egyszerűen differenciálódik az egyes könyvtártípusok között az ismeretközlő irodalom közvetítésében. A családi könyvtárak hatáskörébe utalt, kizárólag tényleges és tömeges igények kielégítése (az igényszerkezet, az olvasmányválasztási motivációk ismeretében) valójában a szórakozási funkció előtérbe, pontosabban az őt megillető helyre kerülését, kifejezett legitimációját jelenti. A kereslethez igazodó kínálat megteremtése, a választás szabadságának tiszteletben tartása pedig egyértelműen a nevelési funkció átértelmezése, amely a választék használati értékén keresztül és a könyvtáros választást segítő közreműködésében és „nem pedig direkt pedagógiai ráhatásban” nyilvánul meg.

Mint azt *Barczi Zsuzsa* megállapítja, az előterjesztésre a megosztott belső szakmai közvélemény igen intenzíven reagált. A tervezett, illetőleg a munkatársak partneri, öntevékeny részvételével már folyó változtatásokat a többség a funkciók módosításaként és szűkítéseként élte meg. A nézetkülönbség alapvető oka a családi könyvtárak állományának „karcsúsítása” és tematikus elrendezése; a használói igények tudomásulvételét sokan az igénytelenség elvtelen kiszolgálásaként, a követett értékrend feladásaként fogják fel. (Barczi, 1994)

„Kezdetben mindenbe bele kívántunk szólni, világnézetbe, gondolkodásba, később már „csak” az ízlésbe. Állománnyal, feltárással, ajánlással sokat dolgoztunk azon, hogy akkor is „átsegítsük a vakot a túloldalra” – akár csapatmunkában is –, ha nem is akart átmenni. Tele voltunk jószándékkal, és a könyvkiadás ebben bennünket maximálisan segített. Vásárlásainkkal nem tévedhettünk, legfeljebb teletömtük könyvtárainkat az úgynevezett „senkinek sem kell könyvekkel”. Az első megrázkódtatás akkor ért bennünket, amikor rá kellett döbbernünk, hogy állományunk nagy része egyszerűen nem érdekli olvasóinkat. Vélhetően ugyanaz a folyamat játszódott le nálunk, mint a könyvkereskedelemben, könyvtáraink

egyszerűen bedugultak. Reménytelen helyzetükön sokat segített a gyors és hatásos elszegényedés, a felesleges vásárlásoknak még a lehetősége is elmúlt. Mondani sem kell, hogy a könyvkiadás kínálatának sokszínűsége viszont már erre, a „hét szűk esztendőre” esett. Az volt az érzésünk, hogy a lektőrök és a bestsellerek könyvtári létét biztosítani kell, viszont nem árt egy kis távolgátartás. A könyvtárnak ugyanis nagyon erős legitimáló hatása van, érvényes ez a könyvekre és érvényes a videóra is. Amit a könyvtárból visznek el, az valamilyen módon értéket képvisel gyerekeknek, felnőtteknek egyaránt. Az valamitől jobb és szebb, mint a kölcsönkapott vagy megvásárolt mű. Akkor is, ha ugyanaz. A könyvtárban sok évtizedes szokás szerint az érték volt felhalmozva, ha onnan kerül a kézbe egy-egy szellemileg, erkölcsileg, művészileg alultáplált mű, az nem olyan káros, mint ugyanazt megvásárolni, videotékából hazavinni, ismerőstől elkérni. Annak rangja van. Különösen igaz ez akkor, ha Ken Follet Flaubert közeléből, Robin Cook Camus mellől kerül az olvasók kezébe. Ezért tartom őszintébbnek és célravezetőbbnek, ha egy-egy egységen belül ezek a könyvek a helyükön vannak, a „szerelmes”, a „kalandos”, a „krimi”, – vagy nevezzük bárminek – polcon, mert akkor legalább formailag figyelmeztettük olvasóinkat arra, hogy pillanatnyilag nem igényes társadalmi regényt, pszichológiai műremeket, vagy történelmi szintézist tartanak a kezükben. Kár ezeket a könyveket olyan sugárzásba helyezni, amelyet nem érdemelnek. Ezekről a művekről ugyanis nem szól kritika, nem elemzik őket értékükön az iskolákban, nemigen derül ki róluk, hogy hazudnak. Hogy nem megoldást kínálnak, csak elfeledést. Legalább mi ne tiszteljük meg őket a klasszikusok levegőjével.

Az ügynevezett ismeretközlő műveknél ugyanez a helyzet. Egy, az orvostudomány ETO-jában eldugott obskurus természetgyógyász könyvvel inkább ártunk, mint használunk. A tudománytörténet klasszikus művelői közé sorolt áltudomány olvasóit még jobban félrevezeti. De a „minden olvasó találja meg az őt érdeklő könyvet” jelszavának, vagy ha úgy tetszik nemrég felismert szakmai parancsának is jobban megfelel az új elrendezés. A könyvek tucatjai íródta válságban lévő emberek gondjainak megoldására. Akár pedagógiai, akár pszichológiai, akár szociológiai

szempontú a megközelítés, lehet, hogy egy „*ba van a gyerekekkel*” cím alatt jobban hatnak és segítenek, mintha három-négy helyről kell őket összeszedni, esetleg éppen a nehézségek miatt kérni a könyvtáros segítségét.” (Havas, 1995)

Financiális gondok

Az általános gazdasági feltételek tekintetében a szakkönyvtári vezetők a könyvtárakat leginkább érintően azonos gazdasági folyamatokat és tendenciákat neveztek meg. „*Két sarkalatos problémát látok a költségvetésben. Az egyik a beszerzés, a másik pedig a működési költség. A harmadikat azért nem mondom, mert az annyira általános. A személyi költség, tehát nem lehet fizetéseket emelni.*” (Rózsa György) A könyvtári működés teljes területén a legnagyobb gondot a magas infláció jelenti, a magyar forrásból származó beszerzéseket szintén az állandó áremelkedés, míg a külföldi vásárlásokat a forint rendszeres leértékelése nehezíti leginkább.

Minden vizsgált könyvtárra jellemző volt az elmúlt időszakban, különösen a 90-es években, hogy igyekeztek és igyekeznek ma is a különféle alapítványok pályázatait által nyújtott lehetőségeket kihasználni, plusz finanszírozási forrásokhoz jutni. „*1990-91 körül elkezdtünk más pénzforrások után nézni, és pályáztunk orrvérzésig, mint minden más könyvtár. (...) Mindenki figyel, lesi a lehetőségeket és a leghetetlenebb helyekre is pályázunk, hacsak egy minimális esély is van.*” (Horváth Tibor) „*Ebben a változási időszakban rengeteg külföldi pályázati lehetőséghez jutott a könyvtár és elég sok hazaihoz is. Ennek következtében a könyvtár soha nem látott eredményeket ért el technikai változásban.*” (Szántó Péter) Az OMIKK például jelentősebb összegeket kapott a CD-ROM technika fejlesztésére, számítógépes információszolgáltatásra, multimédia rendszer beszerzéséhez, könyvtári védelmi rendszer kiépítéséhez, a nagy fővárosi műszaki könyvtárak katalogizálási rendszerében résztvevő könyvtárak kompatibilis számítógépes rendszereinek kialakítása stb., de nyertek anyagi támogatást az állománygyarapítás költségvetési keretének kiegészítésére, az alapinformációszint fenntartására is. Emellett az általános ten-

dencia mégis az, hogy az alapítványi források általában a műszaki fejlesztést, az új technológiák (CD-ROM-ok, on-line szolgáltatások) bevezetését és terjesztését, a könyvtári automatizálást, általában a könyvtárak technikai fejlesztését biztosítják. Az Akadémiai Könyvtár olvasótermi biztonsági berendezését szintén pályázat segítségével tudta megvalósítani, amire akadémiai beruházásból biztos, hogy nem kerülhetett volna sor. A technikai eszközök beszerzésén túl kézirat-restaurálásra, kiadvány megjelentetésre, könyvkiadásra is nyertek külön pénzeket, amelyek összességében „*valamilyen módon a könyvtári munka továbbsegítését szolgálják*”. (Rózsa György)

Gyarapításra általában nem lehet alapítványi, pályázati pénzt kapni. Egy PHARE-program keretében történt pályázatnál az OMIKK vezetőjének „*elég világosan megmondták, hogy a gyarapítás az állam feladata. Ezek a programok nem arra vannak, hogy egy állami feladatot átvállaljon valamilyen más szervezet*.” Másrészt „*létezik egy technokrata szemlélet az egész világon, fejlesztés alatt mindenki a technikát szokta érteni. A fejek tartalmának fejlesztésére már nehezebb [pénzt] kapni, dokumentumokra szinte lehetetlen*.” (Szántó Péter) Ugyanígy nem lehet extra forrásokhoz jutni a könyvtári alaplátás finanszírozásához, a rezsiszámlák kifizetéséhez, a bérköltségek és a munkáltatót terhelő járulékaik fedezéséhez sem. (Kardos, 1995.)

Az OPKM vezetője arra a lehetetlen költségvetési szabályozási helyzetre is rámutatott, hogy a jelenlegi pénzügyi mechanizmus keretei között, még ha a főhatóság támogatja is a beszerzések eredeti összegén túli finanszírozását, kiskapukat kell keresni a folyósításra. Az új információhordozók, a CD-ROM-ok előfizetése esetén, amikor azok még nem szerepeltek az eredeti költségvetésben pl. „*ki kellett találni, majdnem azt mondom, az ürügyet, hogy hogyan tudja támogatni a mi állománygyarapításunkat, amiben benne vannak a CD-k is*.” (Horváth Tibor)

Állománygyarapítás

A közművelődési könyvtárak állománygyarapításában elvben a tudományos és a művészeti érték a szelekciós kritérium, a gyakorlatban azon-

ban számolni kell azzal a tartalmi (a természettudományokra és az alkalmazott tudományokra vonatkozóan), illetve nyelvi, kényszerű szűkítéssel, amit az ellátás korlátozott feltételei megszabtak.

A 90-es évek fordulójától újabb nyomás nehezedik a könyvtári gyakorlatra is a könyvpiac, -kereskedelem, a gyarapítás feltételeinek változásával. E területeket a beszerzésre, az alapfunkció teljesítésére ható fő konzekvencia erejéig érinti Barczy: a könyvtermés áttekinthetetlen, a kiadott művekről való tájékozódás esetleges. Ugyanakkor, a növekvő olvasói igények mellett a gyarapításra fordítható keretek reálértéke folyamatosan csökken.

A könyvtáros újabb választásra kényszerül, ezúttal önmagát állítva döntés elé. Nemcsak az önértékrend és az ezzel alkalmasint ütköző használói igény között kell döntenie, hanem arról is, hogy honnan és milyen feltételekkel szerezze be a könyveket. A FSZEK hálózatában kétféle eljárás alakult ki: minél olcsóbban, minél többet vásárolni minden kínálózó kedvező forrásból, s minél gyorsabban hozzájuttatni az olvasókat az újdonságokhoz; illetve tervszerűen, tudatosan, a legmegbízhatóbb forrásból gyarapítani az állományt a munkaerő-ráfordítással (beszerzésre, feldolgozásra áldozott kapacitás) takarékoskodva. Előfordul a kettő kombinációja is, amikor a szakkönyvek beszerzésében a második utat járják, de dominánsan az első gyakorlatot alkalmazzák. A gyarapítás decentralizált, az automatizáltság jelen fokán körülményesen ellenőrizhető, de a közvetlen könyvesbolti vásárlások az önkontrollra is csak utólagos lehetőséget biztosítanak.

Az *állományalakítás*, az alapfunkció teljesítésének, az általános gyűjtőkör ellátórendszerben való megjelenésének értékeléséhez a fenntartó által, a könyvtár átvilágítására 1992-ben felkért egyik szakértő jelentéséből idézhetünk: „*A könyvtárak túlságosan humán beállítottságúak. Kevés az irodalom a természettudományok, a technológia, az alkalmazott tudományok, a gazdaság és a menedzsment témaköréből. Valószínűleg ilyenfajta könyvekre van szüksége az embereknek, hogy gyorsan boldoguljanak e gyorsan változó társadalomban. A könyvtárat nem tekintik olyan eszköznek, mint amely az emberek mindennapi életében felmerülő problémák megoldásához nyújt segítséget*”.

Ha a fentiek benyomásokon alapuló szubjektív észrevételek, akkor is megfontolásra érdemesek – véli Barczy esettanulmányában.

Nézzük a vásárlást, a könyvbeszerzést. Ameddig egy könyv nyomdai átfutási ideje 2-3 év volt, nem számított az a 6-8 hónap, ami alatt könyvtári könyvként újjászületett. Ma már a könyvek gyors beszerzése elemi érdek. A hirtelen fel támadt érdeklődést már nem lehet lassított folyamattal beszerezni. Megszűnt a könyvtárellátó egyeduralma, mindenki vásárol boltban, utcán, aluljáróban, kempingasztaloknál. A könyvtárosok immár bűnrészesek a feketekezeskedelem támogatásában, ennek nemcsak a frissesség iránti igény a mozgatója, hanem súlyos anyagi okai is vannak. Az élelmes könyvtárosnak fel kell fedeznie az olcsó helyeket, fel kell fedeznie a közvetlen nagykereskedelmi beszerzés lehetőségét, a gyors árszállítások forrását. Tehát valami olyasmit kell csinálnia, amihez eddig nem értett.

Mindezekkel párhuzamosan az elmúlt öt esztendő az oktatás gyökeres átalakulásának is az időszaka volt. Megjelentek az egyházi iskolák a maguk sajátos követelményrendszerével, az alapítványi iskolák ugyancsak könyvigényes oktatói szemlélettel, és a felsőoktatás szellemi felszabadulása is megtörtént. Erősen profitorientált vállalkozások alakultak a képzés szinte valamennyi szintjén. Számos, diplomával kecsegtető tanfolyam működik, megcélozva ezzel azt a fizetőképes szülői réteget, amely hajlandó áldozni azért, hogy gyermeke az érettségi után és egy állami felvétel előtt ne a munkanélküliek táborát szaporítsa, hanem valamit tanuljon. Ugyancsak magánvállalkozások tucatja foglalkozik az úgynevezett menedzserképzéssel, számítógépes ismeretek oktatásával, különböző szakmák betanításával, sokszínűség uralkodik a kötelező és ajánlott olvasmányok körében.

Az OMIKK állománygyarapítási nehézségei már a 70-es évek közepén jelentkeztek, mivel a nominálisan emelkedő keretek nem tudták kompenzálni a nyugati dokumentumok áremelkedéséből és a forint leértékeléséből fakadó veszteségeket. Így 1975 és 1990 között a nyugati monográfiák vétele 60%-kal, míg a periodikumok vásárlása 30%-kal esett vissza. 1990-re az állománygyarapítás mértéke elérte azt a kritikus szintet, amelyet mindenképpen fenn kellett volna tartani ahhoz, hogy az alapvető olvasói igényeket tovább-

bra is a megszokott színvonalon tudják kielégíteni. A 90-es években jórészt megszűnt a keretek nominális emelkedése, és tovább kellett csökkenteni a vételes beszerzéseket. *„Azon még el lehetett vitatkozni, hogy 3000 vagy 4000 folyóirat kell, vagy 2000. Ez a folyamat most vált kritikussá. (...) Pár év múlva itt már nincs gyakorlatilag könyvtár.”* (Szántó Péter) A gazdasági helyzet romlása ütemének 1995-ös felgyorsulását és a könyvtári működésre való egyre negatívabb hatását tehát mindegyik könyvtárvezető jelzi. A forint állandó leértékelése különösen ott okoz gondot, ahol a beszerzések nagyobb része külföldi vétel során valósul meg, így például az OMIKK esetén. A szűkülő kereteket inkább a monográfiák lemondásával és a folyóiratok megőrzésével próbálják felhasználni, mivel *„nagyobb veszteség egy 30 éve járó folyóiratot lemondani, mint egy monográfiát nem megvenni”* (Szántó Péter), másrészt a műszaki tudományokat jellemző gyors elévülés is a rendszeres megjelenésű folyóiratok rendelkezésre állását teszi szükségessé. Az OMIKK-ban ma már 1000 db-nál kevesebb könyvet vesznek, de a folyóiratok száma is, különösen a kilencvenes években progresszíve csökken (1991: 2600, 1993: 2200, 1995: 1800 cím, 1996-ra tervezett 1200, de a tervezés időpontjához képesti további helyzetromlás miatt lehet, hogy csak 1000 cím).

Az OMIKK igazgatója a gyarapítási helyzet súlyosságát a következőkkel is jellemezte: *„Szerencsésebb volt régen, hogy pántlikázva volt a gyarapítási összeg, mert abból csak gyarapítani lehetett.”* Ma minden állandóan változik, 13. havi bért kell fizetni, az energiaárak állandóan nőnek és a számlákat fizetni kell, *„a végén mi az, amiből el lehet venni: a gyarapítás. Sérülékenyebb a gyarapítási keret, hogy nincs pántlikázva.”* Másrészt *„a gyarapítási keret ki van téve hullámváz-soknak, sokféle behatás éri. Az állami költségvetésen túl helyzetét befolyásolja az is, hogy az intézményen belül milyen a politika, az egyéb feladatokhoz képest mennyire őrizhető meg a gyarapítás fontossága.”* (Szántó Péter) – veti fel ezt a problémát az a vezető, aki egy nagyobb intézmény keretén belül működő könyvtár szakmai irányításáért felelős.

A pedagógiai könyvtár beszerzéseit tekintve egyelőre csak a gyengébb minőségű folyóiratokat kényszerült lemondani (kb. 100 cím), ami nem jelentett túl nagy veszteséget, de *„lassan*

most már a minőségi részhez kell nyúlni, (és) főleg a monográfiák tekintetében estünk vissza.” (Horváth Tibor) Az OPKM-ben a beszerzési keret évek óta változatlan, amelynek mintegy 80%-át folyóiratok beszerzésére fordítják. A helyzet kiéleződését mutatja, hogy 1994 közepére olyan helyzetbe került a könyvtár, amikor a vásárlásokat időlegesen le kellett állítani, veszélybe került a szépen gyarapodó CD-ROM állomány aktualizálása is. A könyvtár állománya minden nehézség ellenére egyelőre gyarapszik, de a gyarapodás 80%-át a kötelesepéldányok és ajándék könyvek teszik ki.

Az MTA Könyvtára anyagának mintegy 85%-a külföldi anyag. Hosszú ideig évente 5000-féle kurrens folyóirat érkezett, ma a lemondások és a nemzetközi csere szétzilálódása nyomán évi 3500-3700 cím érkezik. Az akadémiai könyvtár a hazai szakkönyvtárak között kiemelkedő volumenű és jelentőségű nemzetközi cserét bonyolít, ezért érdemes az itt bekövetkezett változásokat is bemutatni. A nyolcvanas évek végi, kilencvenes évek eleji történelmi és politikai változások nyomán „a keleti csere ugyanúgy szétzilálódott, mint keleten minden más. Néhány nagy partner megmaradt és továbbra is lehet rájuk számítani, a leningrádi akadémiai könyvtár például, de hogy mi van a köztársaságokban és mi van a legkülönbözőbb intézményekben Lengyelországban meg Bulgáriában (...) azt vagy tudjuk ilyen vagy olyan módon, vagy nem, de ez a csere semmiképpen nem működik olyan intenzitással, ahogy működött korábban.” A folyamatnak vannak hátrányai és előnyei is. „Nemcsak jó dolgok maradnak el, vagy lehet beszerezni nehezebben az áremelkedés miatt, hanem egy csomó álcsera megszűnt. Ez egy olyan csere volt, aminek akkor örültünk, ha nem küldtek semmit, nem volt igazán tudományos értéke.” Összességében ismét a folyamat irányának alakulása a mérvadó. „Itt megint a tendencia a lényeges. Ha ez itt megáll, akkor rendben, de e pillanatban nem látszik, hogy ez itt megállna, mert az infláció és a devalváció jövőre is lesz és kompenzálás nem lesz.” (Rózsa György)

A könyvtárak vezetői javaslatokat is megfogalmaztak a gyarapítás negatív tendenciáinak fékezésére. „Nekem az az illúzióm van, hogy a nagykönyvtáraknak elkülönített állami alapból vagy forrásból kellene a gyarapítását kezelni, azt

valahogy indexelni kellene az inflációval és abból kellene csak arra a célra fordíthatóan adni.” (Szántó Péter) Hasonló megoldást javasol a MTAK főigazgatója* is. „Valamilyen módon kormány szinten kellene biztosítani, hogy minden, ami fontos a világban, a tudományban az egy példányban Magyarországon is meglegyen.” A külföldi információ beszerzésére leginkább alkalmas intézmények erre fordítandó költségeit lehetne indexelni a legerősebb külföldi valutához képest. Ez az indexelésen alapuló kompenzáció nem lobby előny, hanem kormányzatilag ellenőrzött kötelezettség lenne. Így meg lehetne akadályozni, hogy „tovább süllyedjen a külföldi beszerzés Magyarországon.” (Rózsa György)

A ma kettős feladatot ellátó, a nyilvánosságot és a parlamentet tájékoztató Országgyűlési Könyvtár a nyolcvanas évek végén Magyarországon megindult politikai, gazdasági és társadalmi változások következtében bizonyos tekintetben kedvező körülmények közé került, más vonatkozásban viszont komoly problémákkal küzd. Visszakerült korábbi fenntartójához az országgyűléshez, szolgáltatásait ismét kiterjesztette a parlamenti képviselők felé, s mindezek következtében jelentős külföldi támogatáshoz is jutott. Másrészt az időszak folyamatosan romló általános gazdasági feltételrendszere, amely az egyre keményedő költségvetési korlátok között működő közgyűjteményeket különösen negatívan érintik, mára az Országgyűlési Könyvtárban is komoly, a működőképesség határait súroló helyzetet eredményezett. (Kardos, 1995)

A könyvtár fő gyűjtőkörét az állam- és jogtudományok, a legújabb kori egyetemes történelem, a politikatudományok, a magyar és külföldi parlamenti naplók, irományok az ENSZ, illetve szakosított szervei által megküldött dokumentumok teszik ki. A mellégyűjtőkörbe a magyar történelem, a közgazdaságtan, a szociológia és a statisztika tartozik. A magyar és külföldi könyvállomány ma mintegy 800 000 kötetre, a kurrens időszaki kiadványok száma kb. 2300-ra tehető. A parlamenttel meglévő szerves intézményi kapcsolat 1952-ben megszűnt ugyan, de az Országgyűlési Könyvtár bővülései és fejlődése nyomán a korral lépést tartó információs forrás lehetőség-

* Dr. Rózsa György 1996 júliusáig az MTAK főigazgatója, jelenleg a Pro Bibliotheca MTAK Alapítvány elnöke

geként továbbra is a törvényhozás rendelkezésére állt. Más kérdés, hogy az államszocialista rendszer törvényhozói mechanizmusa és a képviselői munka akkori jellege nem igazán igényelte a rendszeres szakmai, politikai, jogi, gazdasági felkészülést. A könyvtár és használata iránti képviselői érdeklődés, illetve igény csak a rendszer-váltást megelőző időszakban, a nyolcvanas évek végén jelentkezett újra.

Új technológiák - Automatizáció

A Gutenberg által megalapozott könyvtárból az elektronikus könyvtári világba történő átmenetet az automatizált könyvtár jelenti, az integrált könyvtári rendszerek eszközeinek felhasználásával. A könyvtári munka bizonyos műveleteit számítógépesítették, de a teljes mértékű elektronizációtól ez még nagyon távol áll. E területen Magyarországon sokféle okból a keresés, részleges megoldások, időnkénti „dadogások” korszakában vagyunk.

A vizsgált könyvtárakra kivétel nélkül jellemző, hogy a könyvtári számítógépesítés, az új technikák bevezetése és az azokból történő olvasói szolgáltatások kiépítése a vizsgált időszakra, annak is inkább a második felére esik. Mint a pénzügyi gondok említésekor a gazdasági környezet bemutatásánál láttuk, mindezek pénzügyi fedezetét elsősorban nem a fokozatosan csökkenő és 1995-re kritikussá váló központi költségvetési keretek biztosították, hanem az akkori széles körű alapítványi források és pályázati lehetőségek. „A számítógépesítés területén komoly eredményeket lehetett elérni a külföldi és belföldi pályázati lehetőségek következtében. (...) Óriási áttörés volt. Megtörtént a könyvtár integrált számítógépesítése, vettünk elektronikus biztonsági rendszert, felújítottuk a reprográfiai gépparkot, csatlakoztunk az egyetemek fényszálkábeles hálózatához, kiépítettünk házon belül egy fényszál hálózatot, egy CD-ROM hálózat második generációját vettük meg, nagyon komoly CD-gyűjteményünk van...” (Szántó Péter) Az OMIKK-ban lehetőség van továbbá több száz adatbázis online hozzáférésére a fő nemzetközi adatbázis-szolgáltató központokon keresztül (DIALOG,

STN International, Data-Star stb.), az említett CD-ROM hálózat a legkorszerűbb technikát képviselő, több mint 100 lemezt tud egyidejűleg kezelni.

A CD-ROM magyarországi bevezetője az MTA Könyvtára volt, ma már az OMIKK-ban vagy az OSZK-ban sokkal több CD van, de mint a főigazgató megfogalmazta: „Itt is egy új információs kultúrát telepítettünk, és az akadémiának az a feladata, hogy új dolgokat, új kultúrákat kezdeményezzen és nem az, hogy versenyezzen, hogy kinek van több CD-ROM-ja.” (Rózsa György) A nehézségei ellenére ma is az első számú hazai tudományos szakkönyvtárnak tekintett Akadémiai Könyvtárban a számítógép megjelenése és a könyvtári szolgáltatásokban történő alkalmazásának beindulása a már említett publikációs adatbázis megteremtésével indult, amely a hetvenes évek végén a philadelphiai Institute for Scientific Information nevű intézménnyel kötött megállapodás eredménye volt. Ezzel indult el a könyvtár kifelé irányuló szolgáltatásrendszere. A fenti adatbázis előfizetőinek száma mára már ugyan lecsökkent, de jelentőségén ez nem változtat, inkább a tudományos élet területéről származó felhasználó személyek, intézmények, kutatóhelyek, egyetemek stb. gazdasági helyzetének alakulását tükrözi. A legújabb eredmények között érdemes megemlíteni a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen közösen épített ókortudományi adatbázist, a gondos szelektivitással kiválasztott CD-ROM állományt, amely Magyarországon egyedül itt megtalálható lemezeket tartalmaz. A könyvtári belső automatizáció – mint azt Kardos Krisztina tanulmányában megállapítja – nehezebben haladt előre. „A könyvtár gépesítése ennél sokkal nehezebben ment, mert ahhoz senki nem értett. Én akkor azt mondtam, mindenkit, aki ebben részt akar venni, kitanítjuk. Senki nem jelentkezett, idegen volt a feladat, hallani sem akartak róla.” (Rózsa György) A könyvtári munkafolyamatok ma már az Akadémiai Könyvtárban is gépesítettek, a számítógép mindennapos munkaeszközzé, a modern információk technikák pedig a könyvtári szolgáltatásrendszer szerves részévé váltak.

A pedagógiai könyvtár majdnem teljesen automatizált számítógépes feldolgozási rendszerrel rendelkezik, a dokumentumok beérkezésétől kezdve minden gépen folyik, novell alapú

házi hálózat működik. A szakirodalmi adatbázisok közül kiemelkedik a magyar pedagógiai szakirodalmat feldolgozó belső adatbázis, az 1841 és 1990 között megjelent pedagógiai szaklapok és folyóiratok adatait tartalmazó adatbázis, valamint a vásárlás útján beszerzett különféle külföldi pedagógiai adatbázisok (Education Resources Information Center, Education Index, OCLC Education Library stb.) gyűjteménye. Emellett a könyvtár jelentősebb pedagógiai tárgyú CD-kollekcióval is rendelkezik.

A modern könyvtárral szembeni új követelmények megjelenése az Országgyűlési Könyvtárat sem hagyta érintetlenül. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a klasszikus könyvtári feladatokon (dokumentumbeszerzés, katalogizálás, rendelkezésre bocsátás, kölcsönzés stb.) túl csak az új technikák, és elsősorban az elektronika nyújtotta lehetőségek kihasználásával lehet a növekvő mennyiségű információt kezelni, nyilvántartani, illetve abból szolgáltatni. A nyolcvanas évek második felében megindított számítógépesítési fejlesztésekkel a parlament könyvtára mára az ország egyik legjobban automatizált könyvtárává fejlődött.

Az első saját adatbázis a külföldi politikai, gazdasági és részben szociológiai szakirodalmat feltáró VilágPolitikai Információ (VPI) adatbázis volt, amelynek előállítása részben már akkor számítógép segítségével történt. A számítógépes visszakeresés 1988-tól vált lehetővé, mivel a könyvtár részben saját forrásból, részben a Soros Alapítvány támogatásával ekkor jutott hozzá első személyi számítógépeihez. A cikkek bibliográfiai adatait és annotációját tartalmazó cédlákat fokozatosan felváltotta a floppy lemezen történő szolgáltatás. A magyar és külföldi jogi szakirodalmat feltárását és az abból való tájékoztatást jogász munkatársak végzik. Önálló osztályuk a papírhordozón megjelenő kiadványok mellett, illetve részben helyett a kilencvenes évek elejétől szintén saját gépi adatbázisokat (Magyar Jog és Külföldi Jogi adatbázis) állít elő. Az UNESCO-tól kapott MikrolSIS programcsomagot fokozatosan felváltotta a magyar fejlesztésű Textar adatbáziskezelő rendszer.

A kor információs és technikai kihívásaira történő gyors és rugalmas reagálás egy másik bizonyítéka az Országgyűlési Könyvtár PRESS-DOK – melyet a FSZEK is átvett – (1989-től) és

HUNDOK (1991-től) nevű számítógépes sajtófigyelő szolgáltatásainak beindítása. A PRESS-DOK a magyar sajtónak belpolitikával, parlamenttel, pártokkal, külpolitikával és a gazdasági, társadalmi élet eseményeivel foglalkozó cikkeinek visszakereshetőségét teszi lehetővé, míg a HUNDOK a Magyarországgal kapcsolatos, a külföldi sajtóban megjelent írások bibliográfiai leírását és tárgyszavakkal ellátott tételeit tartalmazza. A szolgáltatások havonta floppy-újságként jutnak el az előfizetőkhez, 1993-tól pedig CD-ROM-on is megvásárolhatók.

Az 1989-ben igencsak újszerűnek számító könyvtári tevékenységet, a saját eszközökre (a könyvtár folyóirat-állományára és szellemi kapacitására) épülő adatbázis előállítását és értékesítését több tényező is motiválta. A termék kitalálói számára nagyrészt valószínűsíthető volt, hogy a szélesedő sajtópiac következtében megfelelő kereslet lesz a híreket, történéseket, kommentárokat, egyéb információkat tároló és azok gyors visszakereshetőségét lehetővé tevő új informatikai termék iránt. A várakozások beigazolódtak, a könyvtár vállalkozói tevékenységének első terméke mára már szilárd helyet birtokol a hazai információs piacon. Egy másik motivációs tényező a költségvetési támogatáson túli új bevételi forrás lehetősége volt. Az előfizetések révén szerzett bevétel a könyvtár évi költségvetésének ugyan csak egy töredékét teszi, mégis a floppyújság a szakma által visszajelzett erkölcsi elismerés mellett a piac által biztosított egyfajta anyagi sikert is hozott.

A nyolcvanas évek második felében induló számítógépesítést nagy mértékben külső pénzügyi források tették lehetővé. Az első gépek megvásárlásának fedezetét 1988-89-ben a Soros Alapítvány és a Magyar Hitelbank Sajtóalapítványa biztosították. Az 1985-1995 közti teljes időszak általános jellemzője, hogy az automatizáció költségei (számítógépek, korszerű nyomtatók, CD-meghajtók, CD-ROM-ok előfizetése stb.) meghaladják az aktuális könyvtári költségvetés felosztható kereteit, így ezeknek az eszközöknek a beszerzése alternatív források feltérképezését és igénybe vételét teszi szükségessé.

1991 májusában alakult meg a Képviselőtájékoztatói osztály, melynek alapfeladata a parlamenti képviselőktől, a frakcióktól, az egyéni szakértőktől, a bizottságok apparátusaitól, és a parla-

menti hivatal egyéb szerveitől érkező dokumentációs és információs igények kielégítése.

*„Ez egy viszonylag új terület és azt hiszem, hogy a könyvtárosság is ebbe az irányba fog el-
menni, az információs szolgáltatás felé. Ilyen tekintetben valószínű, hogy a könyvtárosképzésnek is
ebbe az irányba kell majd nyitnia. Meg kell mon-
danom őszintén, hogy ez nekem nem is volt
szempont újabb ember felvételénél sem, sőt úgy
tűnik, hogy egy speciális szakképzettség jobban
hasznosul ezekben a munkákban. Vannak köz-
gazdászok, bölcsészek, történészek ... vannak
könyvtáros végzettségűek is persze. Van a
képviselőtájékoztató terület és van a dokumen-
tumfeltárás, dokumentáció, információs részleg.
Egyrészt előkészítjük azokat az anyagokat, ami-
ből aztán tájékoztatunk, mind a képviselők szá-
mára, mind pedig a széles olvasó közönség szá-
mára, másrészt pedig ezekből az eszközökből tá-
jékoztatunk, illetve külső eszközökből, külső for-
rásokból is ... A tájékoztatók részt vesznek az
előkészítési tevékenységben. Nyilván másképp
keres egy adatbázisban az, aki maga is készít té-
teleket, maga is használja azokat a feltárt desz-
kriptorláncokat... Ez a szakma a tudományos ku-
tatás és az üzleti élet között van, valahol a kettő
között, tehát nem kíván olyan igazán komoly,
mély elméleti felkészültséget, mint a tudományos
kutatás, és viszont olyan gyakorlati ma-
növerezési készséget sem kíván, mint az üzleti
élet vagy a gazdasági élet.”* (Rónai Iván)

A Képviselőtájékoztatói osztály munkatár-
sai a könyvtár katalógusai, különgyűjteményei,
saját és külső jogi, közigazgatási és parlamenti
adatbázisainak felhasználásával válaszolják meg
a képviselők és szakértők szerteágazó kérdé-
seit. Néhány példa: tényadatokat adnak a jelen-
legi és a korábbi országgyűlések tevékenységére
vonatközőan; biztosítják a törvényjavaslatokat,
azok plenáris és bizottsági vitáit; irodalmat állítan-
ak össze egy-egy jogszabályról, annak parla-
menti vitájáról, felkutatják egy-egy jogi vagy gaz-
dasági kérdés korábbi hazai és külföldi jogi sza-
bályozását, összeállítják annak szakirodalmát.

A Képviselőtájékoztatói osztály munkájá-
nak tapasztalatairól az 1990-1994-es parlamenti
ciklus végeztével kérdőíves felmérés készült.
(Haraszi, 1996.) Parlamenti képviselőket kérdez-
tek meg általános informálódási szokásaikról, a
könyvtárak és különösen az Országgyűlési

Könyvtárnak az információs források között betöl-
tött szerepéről, az igénybe vett szolgáltatásokról
és értékelésükről valamint a következő ciklusra
vonatkozó képviselői igényekről, tervekről. A ke-
vés számú interjú miatt messzemenő következte-
téseket nem lehet levonni, de mindenképpen
visszajelzést jelent.

Egy, az Országgyűlési Könyvtár keretei kö-
zött működő központi szakértői intézmény kiala-
kításának gondolatát általában pozitívan fogad-
ták, egy többszemponú, pártsemleges elemzé-
seket, tanulmányokat készítő szervezet munkáját
többen hasznosnak ítélték. A könyvtár törekvése
a felhasználói kör igényeinek, értékelésének fel-
tárására példaértékűnek tekinthető, különösen
ha tekintetbe vesszük, hogy esetükben egy spe-
ciális és igen frekvenciált könyvtárhasználói
csoportról, a törvényhozókról van szó.

A képviselőtájékoztatói szolgáltatások és
általában az Országgyűlési Könyvtár kilencvenes
évek eleji intézményi fejlődésének szempontjából
jelentős szerepet játszott a „Kelet-európai parla-
menti intézmények segítése” (Special Task Force
on the Development of Parliamentary Institutions
in Eastern Europe – Frost Task Force) nevű prog-
ram, amely az amerikai Képviselőház egy texasi
tagjának, Martin Frostnak a kezdeményezésére
indult el 1990 nyarán. E kongresszusi támogatás
azt a célt tűzte maga elé, hogy a parlamenti infor-
mációs rendszerek kiépítésén keresztül hozzájár-
uljon a közép-európai demokráciák törvényho-
zásának fejlesztéséhez. Az amerikai kong-
resszus induláskor 6 millió dollárnyi összeget
szavazott meg Lengyelország, akkor még
Csehszlovákia és Magyarország számára. A prog-
ram irányítását, amely természetesen nem az
összeg pusztá folyósításából állt, a Kongresszusi
Könyvtár Kongresszusi Kutató Szolgálat (Li-
brary of Congress, Congressional Research
Service – CRS) végezte. A program 1994 őszén
lezárult, de működése alatt kiterjesztették még
Bulgáriára, a balti államokra, Albániára, Ukra-
jnára és Oroszországra is. A Magyarországnak
jutó támogatást természetesen nem teljes egé-
szében az Országgyűlési Könyvtár kapta, hanem
jelentős mértékben részesült abból az Ország-
gyűlési Hivatala is. A program három fő területet
ölelt fel: 1. a könyvtári szolgáltatások fejlesztése,
2. átfogó gépesítési program (számítás- és iro-
datechnikai berendezések beszerzése), 3. ok-

tatási-továbbképzési programok a parlamenti apparátus tagjai és a könyvtárak munkatársai részére.

A könyvtári szolgáltatásokat illetően az OK teljes angolszász gyarapítását ebben az időszakban e forrásból tudta fedezni. A támogatás mértéke 1992-ben és 1993-ban megközelítette a könyvtár teljes évi gyarapítási értékének 15%-át.

Ma már minden könyvtári munkafolyamatot számítógépen végeznek. A könyvtárban Novell alapú lokális hálózat működik kb. 40 munkahellyel, és modem segítségével lehetőség van a könyvtári hálózat távoli számítógépről történő elérésére is.

Anyagi lehetőségeit és helyzetét tekintve az Országgyűlési Könyvtár a kilencvenes évek közepére igen súlyos helyzetbe került. Nemcsak szolgáltatásai színvonalának megőrzése, hanem működésének alapvető feltételei is veszélybe kerültek. A kialakult helyzetért több, egyidőben érvényesülő pénzügyi folyamat is felelős. Ezek közül legfontosabbak a költségvetési szerveknél érvényesülő általános központi restriktív intézkedések, a működés általános költségét jelentősen befolyásoló közüzemi díjak emelkedése, valamint az állomány gyarapításában éveken keresztül jelentős szerepet játszott amerikai kongresszusi támogatási program lezárulása. (Kardos, 1995)

Az elmúlt 5-6 év vitathatatlan gépesítési eredményei mára több szempontból is veszélyeztetetté váltak a szakkönyvtárakban. Egyrészt a gyarapítási nehézségek kihatnak a külső adatbázisok, CD-ROM-ok folyamatos előfizetésére, másrészt *„magának a hardvernek a fenntartása is gond, mert ha tovább spórolunk elérkezünk addig a határig, ahol összeomlik a rendszer.”* (Horváth Tibor) Hiába épültek ki többéves óriási erőfeszítésekkel, alapítványi segítségekkel az európai színvonalat is elérő könyvtári információs rendszerek, ha azok a jelenlegi gazdasági körülmények között nem fejleszthetők tovább (a gépek és rendszerek gyors elavulása és a kicserélés igénye, új rendszerekhez való csatlakozás lehetőségei, pénzért szolgáltató online-rendszerek bővülése, Internet stb.), de még a szintentartás is nagy nehézségeket jelent. Az állománygyarapítás elégtelenségei, a folyóiratlemondások szintén a rendszerek értékét csökkentik: *„A nagy beruházás, ami történt a gépesítésben, percről percre devalválódik azáltal, hogy kevesebb dokumentumot veszünk. (...) Lezajlott egy sikeres be-*

ruházás, fejlesztés, csak még az nem világos, hogy miként lesz ez karbantartva. Lehet, hogy 5 év múlva mindaz, amit óriási erőfeszítéssel összehoztunk, le fog ülni.” (Szántó Péter)

Nemcsak a gépesítési költségeket, hanem az egész könyvtári szférát tekintve is, érvényes a következő megállapítás: *„Az ország elkölt sok millió forintot a könyvtárakra, gyarapításra. Ez a befektetés és használata a nemzeti vagyont növeli. Viszont a jelentőségét nem ismerték fel, nincs kellőképpen menedzselve, se irányítva, se finanszírozva. Azokban az országokban, amelyek előrejutnak (pl. USA, Franciaország), ez a terület, az információs iparág, kiemelt fontosságú terület.”* (Szántó Péter)

Könyvtári funkciók, olvasók és könyvtárhasználat

A nyolcvanas évek elejétől tapasztalni kellett, hogy nincsenek meg azok a tájékoztató helyek, ahol a közösségek tagjai, az állampolgárok a hétköznapi életben való eligazodáshoz kapnának segítséget. Fokozatosan kialakították tehát azokat a helyeket a nyilvános könyvtárhálózaton belül, ahol ilyen kérdésekre is választ lehet kapni. „Hol kell elintézni, hogy... „ és itt az élet legkülönbözőbb kérdései következnek a tanulással, továbbtanulással, ügyintézésel, munkahelykereséssel, lakásügyekkel, emberi krízishelyzetekkel kapcsolatban. A rendszerváltás utáni szabadsággal együtt eddig ismeretlen gondok megoldásában kellett gyors segítséget nyújtani, megszaporodtak a munkanélküliek, megjelentek a menekültek, megnőtt a hajléktalanok, a létminimum alatt élők száma, bevallott problémát jelent a drog, az AIDS. Mint *Havas Katalin* tájékoztató szolgálati tevékenysége során tapasztalja, a FSZEK-ben naponta több ezer kérdésre válaszolnak a fenti témákból, de megjelentek a gyors polgárosodási folyamatot jelző kérdések is. (Egyesületek, alapítványok, vállalkozások, privatizáció, adózás, civil szervezetek.) Tehát felkeresik a könyvtárakat azok a rétegek, amelyek nehezebbé vált élethelyzetük javítására használják a könyvtárat, motivációik: átképzés, tanulás, önképzés érdeke és sokszor csak az emberibb élet utáni vágy. Ezzel egyidejűleg a könyvtárak anyagi

nehézségek miatt beengedték a videót, nem mint egy újfajta könyvtári dokumentumot, hanem komoly bevételt hozó lehetőséget, ezzel merőben új rétegek kerültek a közművelődési könyvtárak látókörébe. A videókölcsönzés példáján látható az is, hogy milyen mértékben köti le a jobb sorsra érdemes szakértelmet és ügybuzgalmat a lázas pénzkeresési vágy, a rengeteg adminisztrációval járó, bevételcentrikus és sok esetben izlésromboló szolgáltatás.

Speciális formában lép színre a könyvtár szociális funkciója is (melynek legjobb hagyományaként a könyvek hátrányos helyzetűeknek való házhoz szállítása él), a könyvtár rockzenei hangzóanyagának vonzerejére építő, deviáns fiatalokkal foglalkozó Sziget klub létrejöttével. Havas Katalin szerint már csak azért is ki kellett alakítani az „egyéni szabott” könyvtárakat, mert hirtelen új olvasói csoportok tűntek fel.

A nagy tudományos szakkönyvtárak könyvtári funkcióiban és használatában az utóbbi tíz év tekintetében kisebbek a változások. A vizsgált szakkönyvtárak továbbra is a hagyományos olvasói körüket szolgálják ki, a könyvtárhasználók társadalmi összetétele alapvetően nem változott. Az Akadémiai Könyvtár olvasóinak zömét az egyetemi hallgatók (elsősorban az ELTE-re járók) teszik ki, emellett kutatók, egyetemi oktatók, ösztöndíjasok veszik igénybe a szolgáltatásokat; az OMIKK könyvtári szolgáltatásait főleg a műszaki területen dolgozó szakemberek és a műszaki tudományágak kutatói és hallgatói használják, míg a pedagógiai könyvtárba szintén hallgatók, érdelemserűen leendő pedagógusok járnak legnagyobb számban, de a gyakorló tanárok, tanítók aránya is jelentős. Olyan jellegű változásokat, mint például a közkönyvtárak radikálisan erősödő szociális funkciója, a gazdasági-társadalmi átalakulások következtében egyre bonyolultabbá váló hétköznapi életben való eligazodás segítése, a szakkönyvtárakban nem tapasztalható. Alapvető feladatuk és könyvtári funkciójuk továbbra is az adott szakterületen dolgozók, tanulók, a tudományterület iránt érdeklődők információs igényeinek kielégítése.

A vizsgált szakkönyvtárak közös jellemzője viszont a könyvtárhasználat erősödése. A beiratkozott olvasók száma mindhárom könyvtárban fokozatosan emelkedik, az olvasótermék kihasználtsága nő. „Kifolytak az utcára a használók.” –

jellemezte a helyzetet a pedagógiai könyvtár vezetője. Az OPKM további tapasztalata, hogy „... egy kicsit igényesebb lett a használat. Az olvasók több mint fele a kötelező irodalmat keresi, de megnőtt azoknak az aránya, akik ezen túl régebbi irodalmat és összehasonlító nemzeti irodalmat keresnek. (...) Megnőtt a mélyebben, az igényesebben kutatók, búvárokodók hányada.” (Horváth Tibor) Másrészt a pedagógusképzésben, az oktatásban, a különböző oktatási szintek tananyagában bekövetkezett változások, melyek szintén a rendszerváltozás időszakának következményei és jellemzői, új feladatokat rónak a pedagógia tudományának hazai szakkönyvtárára. A pedagógusok a korábbinál nagyobb szabadságot élveznek a tananyag kiválasztásában és tematikájának összeállításában, így megnőtt a tankönyvek, tanmenetek iránti érdeklődés, intenzívebbé vált az OPKM tankönyvek különgyűjteményének használata. Másrészt megszűnt az államszocialista rendszerre jellemző pedagógusképzés erős ideológiai megalapozottsága, – „kiszaladt az ideológia a pedagógia alól” – így fontos feladattá vált, „hogyan irodalmat tudjunk adni a diákoknak.” Ezért a könyvtár kiadta a magyar neveléstudomány klasszikusainak szemelvénygyűjteményét, és ugyanezt tervezik a külföldi szakirodalom vonatkozásában is.

Az MTA Könyvtár életében különösen jelentős volt az akadémia beruházásában felújított könyvtári épület. „A könyvtár mióta ebben az új épületben van, azóta van összhang az állomány nagysága, értéke és használata között.” – állapította meg a könyvtár vezetője. Itt is jelentős mértékű a beiratkozott olvasók számának növekedése, de a könyvtári funkciók tekintetében jelentős változások nem tapasztalhatók.

Az OMIKK forgalma alapján is az országos élmezőnybe tartozik; 1994-ben 1990-hez képest kb. 42%-kal nőtt a könyvtártagok aránya. Egyre nagyobb mértékben veszik igénybe a hagyományos és az újabb szolgáltatásokat, és más könyvtárak is fokozottabban támaszkodnak állományára és szolgáltatásaira. A fokozottabb igénybevétel magyarázata a műszaki könyvtárak nagy számban történő megszűnésében (az ország 525 műszaki könyvtárából az utóbbi tíz évben 370 zárt be vagy nem tud külföldi dokumentumokat gyarapítani), az OMIKK átfogó számítógépesítésében és az új, vonzó szolgáltatásokban (ke-

resés CD-ROM adatbázisokban, kölcsönözni kívánt könyvek online előjegyzése, olvasói másológép) kereshető.

Könyvtári munkaerőállomány

A vizsgált szakkönyvtárak esetében a könyvtári vezetők általában elégedettek az ott dolgozók munkavégzésével, teljesítményével és iskolázottsági színvonalával. („Ez egy nagyon jó stáb, ami itt van.” (Rózsa György) „Itt minőségi emberek vannak, egy-két gyengébb azért itt is akad.” (Horváth Tibor) Néhány, a könyvtárakra jellemző negatív munkaerőviszonyi tendencia bemutatása, a közalkalmazotti törvény érvényes rendelkezéseinek hatása, a munkaerőpiac más szegmenseinek szívó hatása, illetve annak hiánya érdemel bővebb kifejtést.

A végzettséget tekintve két vezető is megemlíttette a túlképzettséget: magas a könyvtárakban dolgozók között a diplomások aránya. Ezt részben pozitívumként, részben problémaforrásként értékelték. Olyan munkaköröket is diplomások látnak el, amelyeket középfokú végzettségűek is el tudnának látni, ez pedig a munkavállaló szakmai kielégítlenségéhez, belső feszültségekhez vezethet. „Sok az olyan munka, amihez nem kellene diplomás, mégis diplomás csinálja.” (Rózsa György) „Egy kicsit sok a diplomások aránya, több középkáder kellene.” (Horváth Tibor) Másrészt a diplomások magas aránya magas szintű szakmai háttérrel biztosíthat a könyvtárosi munkavégzéshez, kutatómunkához. Nem véletlen, hogy az akadémiai könyvtár az, amelyikben legmagasabb a diplomások aránya, és itt végeznek legnagyobb arányban kutatómunkát, elsősorban a tudomány- és az akadémia történet területén. A könyvtárvezetés is messzemenően támogatja a szigorúan vett könyvtárosi tevékenységen túli kezdeményezéseket: „Mindenki, akinek jó ötlete van, akar valamit kutatni, az minden segítségét megkap hozzá.” (Rózsa György)

Megfogalmazásra került az is, hogy nemcsak a túlképzettség, hanem a szükségesnél valójában magasabb létszám is tartalékokat hordoz magában. Az elmúlt évtizedekben nemcsak az volt jellemző a könyvtárakra, hogy vonzó munkahelyet jelentettek a felsőfokú végzettségűek, el-

sősorban bölcsészek számára, hanem az is, hogy a költségvetési korlát puhasága és az alacsony fizetések miatt nem jelentett különösebb gondot a munkaerőfelvétel, még akkor is, ha az nem volt teljesen indokolt. „Ez túl van dotálva, mint minden magyar intézmény, mint minden magyar könyvtár. Tudniillik rosszul fizetett emberekből mindig több kell. (...) Az arányok itt talán jobbak. Itt mindent sokkal több ember csinál, mint amennyi valójában kellene.” (Rózsa György) Szintén az MTA könyvtárának főigazgatója mutatott rá az alacsony fizetések és a könyvtári modernizáció közti összefüggésre, nevezetesen az utóbbi hátráltatására: „A gyenge fizetések visszafogták hosszú ideig a műszaki fejlesztést, mert meg lehetett oldani azzal, hogy felvesznek valakit olcsó pénzen.” (Rózsa György)

A vizsgált időszaknak a könyvtári munkaerőhelyzetre vonatkozóan egyik jelentős változása volt a közalkalmazotti törvény életbe lépése, az ott bevezetett bértábla alkalmazása és a könyvtárakra vonatkozó végrehajtási rendelet előírása, mely minden munkakörben megkövetelte a könyvtárosi végzettséget. A kizárólag a megszerzett iskolai végzettséget és a közalkalmazotti munkaviszonyban eltöltött évek számát figyelembe vevő bértáblázat alkalmazásának hátrányait leginkább az OMK igazgatója fogalmazta meg. „Évek hosszú munkájával kialakultak a fizetésben az egészséges arányok. Az én szemléletem mindig az volt, hogy mindenki annyi fizetést kapjon, amennyi hasznot hoz, függetlenül attól, hogy milyen papírja van, meg hány éve dolgozik. Egyik napról a másikra ezek az arányok teljesen felborultak. (...) Az érmét gyűjteni és betenni valamilyen osztályozási rendszer szerint automatikusan, azt lehet. De itt emberek vannak.” (Szántó Péter) Ez a rugalmatlan fizetési rendszer a pénzügyi korlátokon túl nem teszi lehetővé a teljesítmények anyagi elismerését, és nem motiválja a személyes előrejutás ambícióit sem. „Gyakorlatilag anyagilag nem lehet motiválni az embereket. Erkölcsileg sem lehet motiválni őket, mert vezetőnek lenni ilyen körülmények között stressz meg bosszúság, meg nincs is megfizetve. Ki az a boldog, aki vezető akar lenni? Senki. (...) Nincs olyan ambíció sem az emberekben, hogy többet vállaljanak. Sem anyagilag, sem erkölcsileg.” (Szántó Péter) Az intézményi kereten belül továbbá nincs reális lehetőség a bérek emelésére (a törvény

ugyan nem zárja ki az ott meghatározottnál magasabb alapszorító alkalmazását, de a korábban ismertetett anyagi helyzet ezt sehol sem teszi lehetővé). *„Nem mozog a bér. Erre az ajánlat az a főhatóságtól, hogy küldjél el 30 embert és azt a pénzt el lehet osztani. Én viszont vérdíjjal nem foglalkozom.”* (Rózsa György)

Külön problémát okozott az, hogy a végrehajtási rendelet előírta a kötelező könyvtári végzettséget. Anélkül pl. egy hosszú évek óta ugyanazt a könyvtári munkát végző bölcsész, természettudományi kart végzett, vagy jogász, közgazdász stb. munkatárs csak a középfokú végzettséghez lett volna besorolható. Ez a merev alkalmazási feltétel különösen a szakkönyvtárakban okozott problémát, mivel egy valamilyen akadémiai tudomány, a műszaki tudományok vagy a pedagógia területén tájékoztató könyvtárosi, dokumentári, információ-szolgáltatói vagy éppen kutatói munkát végző munkatárs esetén nem feltétlenül a könyvtárszak diplomájának megszerzése jelenti a színvonalas munkavégzés alapfeltételét. *„A Keleti osztályon pl. nekünk arabosok kellene, meg mongolisták, meg ilyenek. Nincs is ott könyvtáros végzettségű egy sem, iranista van, mongolista van, meg turkulógus.”* (Rózsa György) Az akadémiai könyvtár az ELTE könyvtár tanszékének egyéves kihelyezett tanfolyama megszervezésével oldotta meg a kérdést. Mindazok, akik nem rendelkeztek a megfelelő papírokkal, elvégezték azt, ha nem is minden esetben a legnagyobb lelkesedéssel. De *„a végén az is azt mondta, hogy nem volt érdektelen, mert olyan dolgokat hallott, amiről azelőtt még soha, pedig itt dolgozik 15 éve.”* (Rózsa György) Az OPKM vezetője nem teljesen értette a hiányzó könyvtárosi végzettség megszerzésének kötelezettsége elleni tiltakozásokat. *„Legtöbbjük azt állítja, hogy megerőltető lenne számukra, továbbá, hogy ők már megtanulták a gyakorlatban. De akkor miért tiltakoznak? (...) Megint más, hogy a szakkönyvtárakban vannak rezortok, ahol nem kell könyvtárszak, hanem jogot kell, történelmet, gépészetet stb. végezni. Egy kicsit finomítani kellene a rendeleten.”* (Horváth Tibor)

Mindezen problémák ellenére egyik könyvtárban sem tapasztalható jelentős fluktuáció. *„Nem nagyon mennek el, aki elmegy, azt csábítják, az igazgatónak megy el. Ez egy jó kérdéssel hely.”* (Horváth Tibor) *„Ebben a könyvtárban*

még így sincs komoly fluktuáció, de ennek azért van egy negatív ösztönző hatása. Például egy könyvelő keres 25-30 ezret bruttó és elmegy egy jelentéktelen kft-be 60-70 ezerért.” (Rózsa György) A könyvtári munkaerőfelvétel szükségessége vagy lehetősége, illetve nehézsége a vizsgált szakkönyvtárakban nem igazán merül fel. Egyedül az OMK vezetője említette meg a munkavégzés színvonalának néhány problémáját, illetve annak jelenségeit. *„Nem abban a helyzetben vagyok, hogy elküldeném a rosszul dolgozókat, hanem abban, hogy megpróbálom megtartani őket. Mert ha elmegy a dolgozó, még olyat se kapok a helyére, munkanélküliség ide vagy oda.”* (Szántó Péter) A dolgozók gyakran rutinból végzik munkájukat, privát munkáikat is gyakran munkaidőben végzik, nagy szakmai fejlődést igazából nehéz elvárni tőlük. *„A szakma pedig viharos sebességgel fejlődik, olvasni és adaptálni kellene a dolgokat.”* (Szántó Péter)

A könyvtár funkcióváltóása – a könyvtáros szerepértelmezése

A funkcióváltóás elsősorban a közművelődési könyvtárakat jellemzi, noha az új technológiák a szakkönyvtárak működésébe is jelentősen beleszóltak, az olvasók számának bővülése és az adatbázisok hozzáférhetővé tétele itt is szemléletváltóást eredményezett.

Visszatérve a FSZEK-re, 1990 végén elkészült az intézmény stratégiai tervének első, 1991 első félévében a második változata, a munkatársak legszélesebb körének bevonásával. Jóllehet, korábban a két részterület (hálózat, illetve központ) feladatainak kidolgozása sem nélkülözöte az egységben való szemléletet, ebben a dokumentumban törekedtek az egész intézményben gondolkodó, szervesen egymásra épülő feladatmeghatározásra.

A stratégia a rendszerváltással járó, átmeneti jellegből adódó, az intézménytől is adekvát reakciót váró változási folyamatokból indul ki, voltképpen következetes képviselője annak, ami mellett az 1985. évi hálózatfejlesztési koncepcióban az intézmény tudatosan elkötelezte magát, s ez a használóra orientált, liberális szolgáltató

könyvtár, amely azonban nem szélsőséges formában ölt testet az ellátórendszer egészét tekintve. Ezzel igazi áttörést jelentő fordulat következett be, legalábbis elvi síkon. Egy merőben új típusú, *Katsányi Sándor* szavaival élve, új könyvtári idea jelent meg a nyolcvanas években, a FSZEK előzetes gyakorlatával markánsan szembeesülő könyvtári idea. Fogadtatása azért volt oly vitatott, mert egy általánosan elterjedt, hosszú múltra visszatekintő, nagy hagyományokkal rendelkező, mélyen meggyökeresedett és megkövesedett humanista-nevelő könyvtárosi eszme esztétikai szempontú értékonzervatívizmussal találta magát szembe.

Franciaország példáját idézem, noha nyilván a könyvtárak funkcióváltozása maga után vonta másutt is a könyvtárosok szerepfelfogásának át-színeződését. Bourdieu a kulturális javak termelésének két módját különbözteti meg, az egyiket az oktatás befolyása, a másikat inkább a piaci törvények meghatározó szerepe jellemzi. *Bernadette Seibel* szerint a könyvtáros-társadalom strukturálódása két pólus mentén történik. A szakmai gyakorlatot a művészek, tudósok, alkotók közelsége is legitimálhatja, ehhez a tudományos képzettség, az enciklopédikus összefüggések felismerésének képessége, az információk infiltálódásának megítélése kapcsolódik, ezek a szakmai alkalmasság ismérvei, könnyű belátni, hogy az iskolai értékek elsajátítására törekvő stratégián alapulnak. A szakmai identitás másik pólusán inkább az új technológiák bevezetése, a használók szükségleteinek ismerete és az ehhez történő alkalmazkodás hangsúlyos.

Az információhordozók gazdagodásával a dokumentumok forgalmából fakadó társadalmi előnyök felismerésével az új szakmai identitás az együttműködést és a cserét részesíti előnyben. (Seibel, 1988)

Míg a régi gyakorlat a könyvtáros szerep lényegének az intellektuális javak elosztását tartotta, a jelenlegi a közvetítő, a közbenjáró szerep erősítését hangsúlyozza. Külföldön a könyvtáros szakmai kompetenciájához hozzátartozik az informatika, a számítógépek, az adatbankok kezelésének ismerete, s egyre inkább így lesz ez nálunk is, jóllehet informatikai szakemberekben nagy a hiány. *„Hiány a számítógépes hálózat kiépítésével és működtetésével kapcsolatban van. Jelenleg két ember ért hozzá, az egyik az ELTE*

könyvtár szakán informatikus, a másik szintén könyvtár-szakos, Brüsszelben végzett egy egyéves tanfolyamot, amire egyetemi oklevelet kapott. Körülbelül öt éve próbálunk keresni embereket, de még nem sikerült találni. ... Nem tudunk erre pénzt adni, de ha még össze is tudnánk szedni, addig, amíg itt nincs hálózat, nincs gép, nem tarthatunk éveket egy hardveres, szoftveres embert. Viszont amíg nincsenek megfelelő szakemberek, addig nem akar kialakulni ez a dolog. (...) ha nem sikerül megoldanunk, akkor becsukhatjuk a kaput.” (Részlet az Egyetemi Könyvtár főigazgató-helyettesével készült interjúból) *„Az alapvető probléma az, hogy a könyvtárosság, mint néhány más szakma is, ma világszerte identitásavarral küzd. Azt gondolják, hogy a könyvtárosság ma olyanfajta tudomány és olyanfajta szakma, mint bármely más, amelynek belső törvényszerűségek szerint kell élnie és a többieknek ehhez alkalmazkodni kell tudni (...) Szerintem az olvasó agyával kell gondolkodni (...) A könyvtártudomány: segédtudomány... Ugyanilyen feszültségek vannak a különböző tudománysszakok és a könyvtártudomány között (...) Egy bezárkózó világ, ráadásul a könyvtárosságon belül kialakul egy olyan gárda, amely a modern elektronika eszközét a kezében tartja (...) Az információs bázisokért is tülekedés van és kialakul egy belső elit.”* (Részlet a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanszékvezetőjével készült interjúból)

A francia kutató – Seibel – meglátásai szerint a régebbi „enciklopédikus” gyakorlat monopólyhelyzetet jelentett, auklérlista oktatói attitűd jellemezte, a magyar gyakorlatot inkább az „ízléscsinálás”, „ízlés-alakítás” törekvése. Míg Seibel pozitívmódként kezeli, hogy a „moralizálás csatateré”, ahol a „messianisztikus küldetéstudat” dominált, felcserélődött, átalakult, az új információs technológiákra és az együttműködés etikájára alapozott új típusú gyakorlat az alkotás képességének - Bourdieu szerint hatalmának - birtoklóit használókká teszi. A könyvtáros attitűdje aktív és realista, Seibel meglátásai szerint olyan relatív autonómia jellemzi, melyben a használói igények jelentik az iránytűt. (Lőrincz, 1991) Az információk birtoklása hatalmat jelent, erre hívja fel a figyelmet a szegedi tanszékvezető, valószínűleg igen jól érzékelve az identitásavart, s a könyvtári funkciók változásával járó szerepátértelmezés feszültségeit.

Visszatérve a FSZEK esetére, s egy ezzel összefüggésben levő nemzetközi vizsgálatra, a szemléletmód változásának empirikus bizonyítékául egy 1992-ben folytatott nemzetközi összehasonlító vizsgálat eredményei szolgálnak. A könyvtárakban bevezetett változtatások megítélésének vizsgálata szerint, a FSZEK könyvtárosainak 41 százaléka értett egyet a témacsoportos állományelrendezés és a családi könyvtár kialakításával, míg az igényeknek megfelelő állománygyarapítást („használati érték, kontra gyűjteményi értékű”) 62 százalék helyeselte. Időközben enyhült a családi könyvtárakkal szembeni averzió.

Az intézmény szerepét Papp István a könyvtár klasszikus hármaskörének teljesítésében jelöli meg: „információkat nyújt a különböző élethelyzetek és feladatok megoldásához, segíti a társadalmi nevelés és önképzés folyamatát, eszközként szolgál a szellemi rekreációnak”. (Papp, 1993)

A könyvtár alapállására a használóorientált-ság, a társadalmi, az olvasói igényekhez való alkalmazkodás jellemző. A különböző tartalmú művek gyűjtésében és közvetítésében a könyvtár a semlegesség álláspontját foglalja el, a filozófiai, ideológiai, vallási és politikai kérdésekben a különféle nézeteket tükröző kiadványokat egyaránt beszerzi. Tovább bővült a tájékoztatás funkciója, a mindennapi információk köre az állami, önkormányzati és egyéb társadalmi szerveződések közleményeinek gyűjtésével és megismertetésével egészült ki.

A hagyományos funkciókhoz nem „tipikusan” könyvtári funkciók, így a szociális funkció tudatos vállalását, és a közösségi, művelődési házi funkció betöltését rendeli. Barczy úgy véli, hogy az új szerepekkel valójában a hálózatban többé-kevésbé élő gyakorlatot emeli hivatalos rangra. Féltő azonban, mivel megvalósításukat kívülről biztosított feltételektől teszi függővé, hogy formális befogadásuk az intézmény feladatrendszerébe, nem változtat helyzetük, teljesítésük periférikus jellegén, tekintve, hogy perspektívájuk színvonaluk eddig is a könyvtárosok affinitásán múltott, és a külső finanszírozási források mindenkorhi készségétől meghatározottan alakult. (Barczy, 1994.)

A tanulmány keretében a két eltérő típusú könyvtár – közművelődési és szakkönyvtár – helyzetével pusztán jelezni kívánjuk, hogy a

könyvtárak működési feltételei megnehezültek, miközben funkcióinak bővülniük kellene a kihívások figyelembevételével. A költségvetési problémák miatt a folyamatos gyarapítás kivitelezhetetlen, így a folyóiratok, könyvsorozatok fejlesztése csorbát szenved, a gyűjtemények értéke csökken. A könyvtárak törekvéseikben az olvasói, használói igények felé fordulnak. Az állampolgári tudnivalók bonyolultakká váltak, a világban, társadalomban való eligazodás nehezebb, így a könyvtárak tájékoztatási funkciója bővült az előző évekhez képest (közhasznú, közösségi információk), a hagyományos funkció mellé újakat kell elvállalni, például a szociális funkció betöltését. Ezzel párhuzamosan a könyvtárosi szerepértelmezés is átszíneződik.

Felhasznált dokumentumok, felhasznált irodalom

1994. évi XL. tv. a Magyar Tudományos Akadémiáról
- BARCZI Zsuzsa: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár funkcióváltozásai 1985-től. Budapest, 1994. (kézirat) OSZK KMK
- BART I.: Megszépülő lápvirág és a hiányzó motorolaj. In: Magyar Nemzet, 1994. augusztus 27.
- BRYANT, M. N.: A kelet-európai parlamenti információs rendszerek fejlesztése. In: Könyvtári Figyelő, 1993/2. sz. 251-254. p.
- L'edition et l'industrie du livre en Europe centrale et orientale (red. Rad. I.) Rapport établi pour le Conseil de l'Europe par International Book Development, Londres Strasbourg, 1992. 38 p.
- EIDE-JENSEN I.: Jelentés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról. In: Könyvtári Figyelő, 1993/3. sz. 403-409. p.
- A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányai. Tervtanulmány. Bp. FSZEK, 1986. 54. p.
- A FSZEK szakmai koncepciója. Tervezet. Összeáll. Papp István. Budapest, 1993.
- HARASZTI Pálné: Az ECPRD és a parlamenti könyvtárak regionális együttműködése. In: Könyvtári Figyelő, 1992/4. sz. 693-695. p.
- HARASZTI Pálné: A „magyar Törvénygyár” 1990-1994 között. Az országgyűlési képviselők informálódási szokásai. In: Könyvtári Figyelő, 1996/3. sz. 414-426. p.
- HAVAS Katalin: Politikai és gazdasági változások hatása a könyvtárakra. Budapest, 1995. (kézirat) KMK In: Írás tegnap és holnap. Internet-folyóirat. 3. sz.
- KARDOS Krisztina: Az Országgyűlési Könyvtár intézményi helyzete 1985 és 1995 között. (Esettanulmány). Budapest, 1995. 27 p. (Kézirat)
- KATSÁNYI Sándor: Ideáink változásai. Az 1991. évi olvasási konferencia előadása. (Kézirat)

A könyvtárak szerepváltása (1985-1996)

14. Kézirat az OMIKK-ról (az OMIKK bemutatása, szolgáltatásai, az OMK állománygyarapítása stb.). 1995.
15. LŐRINCZ Judit: Az írásos kommunikációs rendszer változásai 1985 után. (Kézirat) 36 p.
16. LŐRINCZ Judit: Írás, kommunikáció, társadalmi folyamatok. In: Magyar Tudomány, 1996/9. sz.
17. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1994. évi beszámoló jelentése és 1995. évi programja
18. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (ismertető)
19. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum 1994. évi beszámolója. Bp. OPKM, 1995.
20. Az Országgyűlési Könyvtár képviselőtájékoztatói szolgáltatásai. Az OK kiadványa
21. PAPP István: A FSZEK Központi Könyvtára alapfunkcióiról. Műhelytanulmány. In: FSZEK Évkönyve. 22. évf. 1985-86-87. Budapest, 1991. 38-51. p.
22. RÓNAI Iván: Könyvtári adatbázis-szolgáltatás telefonon – az Országgyűlési Könyvtár új kezdeményezése. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1993/9-10. sz. 399-401. p.
23. RÓZSA György: A teve orra meg a kultúra gondjai. In: Magyar Hírlap, 1995. szept. 8.
24. SEIBEL, B.: Au nom du livre. Analyse sociale d'une profession: Les bibliothécaires. Paris, 1988. 229 p. lsm.: Lőrincz Judit. In: Könyvtári Figyelő, 1991/2. sz. 308-311. p.
25. VIDRA SZABÓ Ferenc: A könyvtárhasználati szokások változásai. In: Könyvtári Figyelő, 1997/1. sz. 59-72. p.

ÚJ EGYETEMI KÖNYVTÁR – GYARAPÍTÓ ÉS FELDOLGOZÓ TEVÉKENYSÉG NÉLKÜL – Az 1997 augusztusában megnyíló Florida Gulf Coast University könyvtára januárban három nagy szolgáltatóval olyan szerződéseket kötött, amelyek fölöslegessé teszik a könyvtárban az állományfejlesztési és feldolgozási munkálatokat. Az Academic Book Center gondoskodik az induláshoz szükséges állományról, amelyet az OCLC „polcrakészen” feldolgoz. Ezek további két évre vállalják a gyűjteményfejlesztést és a katalogizálást.

A SOLINET (Southeastern Library Network) látja el a könyvtárosok folyamatos gyakorlati képzését, és bizonyos kiegészítő szolgáltatásokat is nyújt.

(Bottom Line, 1997. 2.no.)

WILLIAM TYNDALE 1526-ban megjelent Újtestamentum-fordítását a fordítóval együtt máglyán égették el. A köztudomás szerint egyetlen megmaradt példányt 1994-ben több mint 1 millió forintért vásárolta meg a British Library. Most derült ki, hogy a württembergi Tartományi Könyvtár bibliagyűjteményében is van belőle egy példány – mégsem unikumért fizette ki a horribilis összeget a BL.

(Librarian's Christian Fellowship Newsletter, 1997. tavasz)